

СТАНОВИЩЕ

относно Дисертационния труд

на **ДАЦЕ ЕЙКЕНА**

ЛИЧНОСТНИ КАЧЕСТВА И ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ НА КАРИЕРАТА ПРИ ЕЛИТНИ СПОРТИСТИ В ЛАТВИЯ

за получаване на образователната и научна степен „**ДОКТОР**“

Област на Висше образование 7. **Здравеопазване и Спорт**,

Професионално направление **7.6 Спорт**

Научна специалност **Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка** (вкл. Методика на ЛФК)

Докторска програма **Спортна психология**

Научен ръководител **Проф. Татяна ЯНЧЕВА, ДН**

Становището представя **Проф. Ю. Г. МУТАФОВА-ЗАБЕРСКА**

Докторатът на **ДАЦЕ ЕЙКЕНА** е посветен на сложния, динамичен процес, свързан с кариерата, с „израстването“ на активния спортист в условията на напрегнатата, интензивна спорно-състезателна дейност. Творческата биография, CV-то на Автора показва, като „в огледало“, богатството от таксономични преходи в личната й професионална кариера: самоориентацията към нови и нови цели в градацията към творческо усъвършенстване е пример за структуриране, планиране, йерархизиране на ценностите, към които **ДАЦЕ ЕЙКЕНА** се стреми (педиатър, бакалавър по психология, магистър по социални науки и психология в Латв.Унив., богат опит на неонатолог, над 21 год. практика в ОК, соц-психолог и Ръководител на отдел Околна среда и ангажиране на клиенти...). От „старта“ на педиатър, **ДАЦЕ ЕЙКЕНА** свързва здравните проблеми с личностните качества на спортиста. Този й избор е „пътеката на психолога“ (по Шулц), осигуряващ на изследователя, чрез „откритието“ на нови истини, на собственото „Аз“ да даде своя принос за науката, обществото.

Пред нас е утвърден, авторитетен професионалист, активно „разоряващ целини“ в богатата „територия“ на спорта. Представеният мащабен труд е илюстрация за високо мотивираната, творческа

реализация на **ДАЦЕ ЕЙКЕНА**, резултат от нейното образователна подготовка.

Достойнствата на труда се определят от задълбочеността и широтата на овладяното от Автора познание. Всяка професия, вкл. треньора (основна фигура в спортната кариера), осигурява формиране и развитие на комплекс от качества и тяхното престижно, творческо прилагане в елитния спорт („професия“, лат. “profundo”/„дълбочина“) и “festi”/„бързо“).

1. Предметът на изследване - проучване чрез разгърнат системно-логичен теоретичен анализ личностни качества и умения на спортиста, характерни за неговата спортна кариера е изключително актуален, значим и респектиращ, социално-психологичен, хуманистичен проблем.

2. Гносеологичният спектър на труда обхваща и осмисля многопосочни и многопластови проблеми - управленски, социално-психологични, културни, образователни, мотивационни, здравни, морални.

3. Структурата на труда е в оптимален обем (200 стр.) от три Глави, богато онагледен текст с 87 илюстрации (33 фигури, 54 таблици) и 5 Приложения. Анализът на получените резултати е обобщен в шест Извода и три Препоръки; висока цитационна активност - представен Списък от 306 литературни източници (270 на латиница, 36 на кирилица - общо 57 стр.).

4. Теоретичната постановка на проблема (Глава Първа) представя богат литературен обзор, проследяващ проблема в широк времеви диапазон и свързващ „спираловидно“, многобройните изследователски подходи с ясно дефиниране и систематизиране на спортната кариера в три основни психологически модела, а техните видове в зависимост от спецификата на спорта; различните етапи, нива, цикли и преходи са анализирани в прогресивна или регресивна посока. Авторът проявява отношение и оценка на използваните методи, решения и обобщения от различните автори.

Авторът представя спортната кариера като конкретен поведенчески модел, приеман за образец при организацията и изпълнението на дейността, благодарение на формираните личностни умения. Разгледани са основните психични качества и умения в спорта, регулиращи активността, спортно-състезателното

поведение при взаимодействието между членовете на екипа и определящи социално-психологичното и спортно развитие.

5. Методология и организация (Глава Втора) - коректно са формулирани Целта и задачите, творчески са изведени основната Работна хипотеза, разгърната в още две частни хипотези. Обект на изследване са състезатели от 19 спортни дисциплини - 109 лица (38 ж., 71 м.), средна възраст 26,5 г. (17-40-годишни, в различни етапи на спортната си кариера и с различни спортни постижения. Комплексната методика включва адекватно подбрани за целта на изследването 5 личностни теста, един оригинално латвийски и 4 адаптирани. Получените данни са подложени на статистическа обработка.

6. Анализът на получените резултати (Глава Трета) е свързан със статистически оформилата се картина на последователно представените данни от тестирането и развитието на личностните качества, психичните умения, психологическата ефективност в спорта, психичната издръжливост на спортистите и тяхната Аз-ефективност, лежащи в основата на кариерното развитие, усъвършенстване и майсторство.

Така напр., всяка от така очертаните „бърза“, „плоска“, „постепенна кариера“ се отличава със свой, собствен, специфичен психологически „портрет“ в зависимост от изявата на: добросъвестност, прецизност, самодисциплина и старание; невротизъм, мотивация, екипност, вяра в себе си; върхови постижения, екстравертност, издръжливост и обща Аз-ефективност. Постоянните промени, както сочи Авторът, са резултат от многопластови взаимни влияния между личността на спортиста, треньора, социалната ситуация и обществото (примерът с Пандемията "Ко-вида").

Осъществен е диференциален анализ на данните при спортистите съобразно възрастовите различия, етапите на кариерата: 1) в началото, в етапа на 2) „кариерно развитие и майсторство“ и спортистите с 3) "дълга кариера". Всяка от проявилите се тенденции се актуализира с разкриване на корелационните връзки, допълнен с регресионен анализ. Авторът се спира на редица теоретични и методологични проблеми, получили своя отговор.

Изведените **Изводи и Препоръки** следват логично от направения анализ на получените резултати. Уважаемите

Рецензанти преди мен се спряха подробно и оцениха получените резултати.

Авторефератът е оформен според изискванията и следва структурата на Доктората. Представеният Списък на 3 публикации са по темата на Доктората, в две от които **ДАЦЕ ЕЙКЕНА** е самостоятелен автор, в една е в съавторство. Данните за кариерното развитие на Докторанта са отразени в нейното "CV" и я очертават като амбициозен, целенасочен изследовател, разгърнал своя творческия потенциал.

Заключение: Представеният от **ДАЦЕ ЕЙКЕНА** труд разкрива нейната ерудиция по разглежданите проблеми, умение за работа с литературата, способност да организира и провежда изследвания, да систематизира, анализира и обобщава данните, извличайки ново знание в подкрепа на поставените от нея първоначална Работна хипотеза, цел, задачи и методика за изследване. С проведеното емпирично проучване **ДАЦЕ ЕЙКЕНА** е постигнала повече от планираното: свързване на интелектуални и емоционални факти, социални и биологични, индивидуални и национални с универсални идеи - част от европейските традиции, сред които Спортът има своето признато, отдавна завоювано място. Вярвам, че със своя труд **Даце Ейкена** може да допринесе за стимулиране и разгръщане на спортно-психологичните изследвания в двумилионна Латвия. Предвид посочените стойности на труда „Личностни качества и продължителност на кариерата при елитни спортисти в Латвия“, предлагам на членовете на Научното жури, на **ДАЦЕ ЕЙКЕНА** да бъде присъдена образователната и научна степен „**ДОКТОР**“.

11. 11. 2024.

Проф. Ю. Мутафова-Заберска

O P I N I O N
on the Dissertation
by DANE EIKENA
on
PERSONALITY TRAITS AND CAREER LONGEVITY IN ELITE ATHLETES IN LATVIA
for the degree of Doctor of Education and Science
Field of Higher Education 7. Health and Sport,
Professional field 7.6 Sport
Scientific speciality Theory and methodology of physical education and sports training (incl. LFC methodology)
Doctoral Programme Sport Psychology
Research Supervisor Prof. Prof. Prof. Tatyana JANCHEVA, PhD
The opinion is presented by prof. J. G. MUTAFOVA-ZABERSKA

The doctorate of Master Dr. DANE EIKENA is dedicated to the complex, dynamic process related to the career, to the "growth" of the active athlete in the conditions of the tense, intense competitive activity. The creative biography, the CV of the Author shows, as "in a mirror", the richness of taxonomic transitions in her professional career: the orientation towards new goals and the gradation of her interests towards learning, towards creative improvement - an example of dynamic structuring, planning, hierarchization of values, to which D. Eikena aspires to (paediatrician at LMA, BA in psychology, MA in social sciences and psychology, at Latv.U, extensive experience as a neonatologist, over 21 years of practice in QA, social psychologist and Head of Environment and Client Engagement... From her "start" as a paediatrician, D. Aiken has linked health issues to the personality, mental characteristics of the athlete. This self-orientation of the author in the choice of new specialties provides her with the opportunity to realize, through the "path of the psychologist" (in Schultz's phrase), the "discovery" of her own "I" - of her abilities and qualities for the benefit of society.

Before us is an established, reputable professional who has entered the rich "territory" of the sports world. The extensive work presented is an illustration of the highly motivated creative realization of DANE EIKENA thanks to her high educational level.

The merits of the work are determined by the depth and breadth of knowledge mastered by the Author. For, every profession, including that of the coach (one of the key figures in a sporting career), ensures the formation and development of a complex of qualities and their prestigious, creative application in elite sport ("profession", Latin "profundo"/"depth") and "festi"/"fast").

1. The subject of the study - the personal qualities and skills of the athlete, characteristic for his sports career, brought out by an extensive theoretical analysis is an extremely topical, significant and respectable, social-psychological, humanistic problem.
2. The gnoseological spectrum of labor covers and conceptualizes multidirectional and multilayered problems - managerial, social-psychological, cultural, educational, motivational, health, moral.

3. Structured in an optimal volume of 200 pages, the work comprises three Chapters, with a richly illustrated text of 87 illustrations (33 figures, 54 tables) and 5 Appendices. The analysis of the results obtained is summarized in six Conclusions and three Recommendations; high citation activity on the 306 references presented in the List (270 in Latin, 36 in Cyrillic - a total of 57 pages).

4. The theoretical framing of the problem (Chapter One) presents a broad literature review, linking in a "spiral" manner the multiple research approaches to clearly define and systematize sport careers into three main psychological models, their types according to the specificity of sport, the different stages, levels, cycles and their transitions in a progressive or regressive direction. The author gives high marks to the methods and instruments used, documents, decisions, etc., tracing them over a wide time span

With erudition and professionalism The author presents the sports career as a behavioral model, accepted as a model in the organization and execution of the activity, thanks to the personal qualities and skills formed. The main psychological qualities regulating activity, sport-competition behavior in interaction between team members and determining social-psychological and sport development are discussed.

5. Methodology and Organization (Chapter Two) - the Aim and Objectives are correctly formulated, the main Working Hypothesis is creatively derived and developed in two further RX. The subjects of the study were 109 athletes from 19 sport disciplines (38 females, 71 males), 17-40 years old (M-26.5), at different stages of their sport career and with different sport achievements. The complex methodology included 5 personality tests adequately selected for the purpose of the study, one originally Latvian and 4 adapted for Latvian conditions. The obtained data were subjected to statistical processing.

6. The analysis of the obtained results (Chapter Three) indicates the multifaceted theoretical and practical-applied contributions of the study. The findings of the study on personality traits, mental skills, psychological effectiveness in sport, mental toughness of athletes and their A-efficacy are the basis of career development and mastery. E.g., each of the 'fast, flat and fasted careers' thus delineated are distinguished by their own, specific psychological 'portrait' depending on the manifestation of - high conscientiousness, precision, self-discipline and diligence; neuroticism, motivation, teamwork, self-belief; peak performance, extraversion, resilience and general self-efficacy. Permanent changes, as the Author points out, are the result of multilayered mutual influences between the personality of the athlete, the coach, the social situation and the society (the example of the Co-weed pandemic...).

A detailed differential analysis of the athletes according to age differences, as well as according to the stages of the career: at the beginning, at the stage of career development and mastery" and athletes with a "long career". Each of the manifested tendencies is updated with correlation analysis, complemented with regression analysis. A number of theoretical and methodological issues are raised and answered.

The Conclusions and Recommendations are a summary of the analysis of the results obtained. Since the Distinguished Referees also highly appreciated the results obtained, I will limit myself here.

The Abstract is formatted according to the requirements and structure of the PhD. A list of 3 publications on the topic of the PhD is presented, two of them authored alone and one co-authored. The data on the career development of DANEE EIKENA, reflected in her "CV", outline her as an ambitious, focused researcher who has unleashed her creative potential.

The PhD thesis presented by DANEE EIKENA reveals her erudition on the problems under consideration, competent work with the literature and, ability to systematize, analyze and summarize the data, deriving new knowledge in support of her initial Working Hypothesis, Goal, Objectives and Research Methodology. In the work we find a set of complex cross-breeds of social and biological, intellectual and emotional, genetic and national, but also universal ideas - part of the European tradition, among which Sport has its conquered, long-recognized place. I see Dr. Dane Eikena making a definite contribution to the unfolding of sport-psychological explorations in two-million-strong Latvia.

It is with conviction that I propose to the esteemed members of the Scientific Jury to award the degree of Doctor of Education and Research to DANE EIKENA.

09. 10. 2024.

Prof. J. Mutafova-Zaberska

Translated with DeepL.com (free version)